

MENYHÁRT JÓZSEF

Egyház és nyelv

(A katolikus egyház nyelvpolitikája Szlovákiában)

JÓZSEF MENYHÁRT

261.7(437.6)

RELIGION AND LANGUAGE

322(437.6)

(LANGUAGE POLICY OF THE CATHOLIC CHURCH IN SLOVAKIA)

323.15(437.6=945.11):28

The state of Hungarian Catholics in Slovakia from 1918 to the present. Religion and language. The role of denominations in remaining language. The main problems of Hungarian Catholics in Slovakia: lack of bishops of Hungarian nationality, lack of the new generation of Catholic priests with Hungarian mother language. Lack of religious training (training of catechist) in Hungarian language. Low number of religious education institutions.

„A pap már spanyolul morogja koporsónk felett:

»A halál gyötrelmei körülvettek engemet!...«”

(Márai Sándor: Halotti beszéd)

1. Bevezető

Tanulmányomban empirikus kutatási eredményekre támaszkodva* azokat az egyházpolitikai kérdéseket vizsgálom, amelyek hatással vannak, és várhatóan hatással is lesznek a szlovákiai katolikus magyarság nyelvhasználatára, nyelvmegtartására, esetleges nyelvcseréjére.¹

A vizsgált téma roppant tág, hiszen az egyházak és a nyelvhasználat összefonódása alapvető: a kereszténység történelmében az első pünkösdtől kezdődően a bibliafordításokon, a reformáción keresztül vezet az út napjainkig. A katolikus egyházbani² lezajló és jelenleg is folyamatban levő egyházpolitikai események vizsgálata megerősíti azt az általánosan ismert szociolingvisztikai tételt, amely szerint „nyelvbevetettségünk” egyházpolitikai döntések függvénye (is).

A rendszerváltás óta több írás foglalkozott a kisebbségi magyar híveket tömörítő szlovákiai egyházak történelmével és politikájával: Sebők László a katolikus egyházszerkezet Trianon óta történt változásairól (Sebők 1991, 65–88), András Károly a magyar kisebbség egyházi életéről (András 1991, 13–37), Gyurgyík László pedig

* A tanulmány alapjául szolgáló kutatásokat az Arany János Közalapítvány támogatásával a dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Iroda munkatere alapján végeztem. Köszönettel tartozom minden adatközlőnek és a tanulmányt lektoráló Lanstyák Istvánnak és Zsidó Jánosnak.

a szlovákiai magyar felekezetek demográfiai helyzetéről (Gyurgyík 1991, 131–139) jelentett meg szakpublikációt. A Szlovákiában működő, magyar kisebbségeket (is) tömörítő felekezetek egyik legkiválóbb ismerője, Molnár Imre több alapos elemzésben (Molnár 1991, 89–101, 105–120; 1998, 207–257) ismertette az egyházak helyzetét. Az egyházak aktuális eseményei iránt fokozott figyelmet tanúsított a rendszerváltás utáni szlovákiai magyar sajtó is.

Munkámmal az eddigi egyházpolitikai és egyháztörténelmi elemzések sorába illeszkedve a jelenlegi katolikus egyházpolitika nyelvi, nyelvhasználati hatását igyekszem felmérni és bemutatni. A dolgozat nem lép fel a teljesség igényével, nem vizsgálja ugyanis a Szlovákiában jelenleg működő összes egyház nyelvpolitikáját, ill. azoknak a magyar nyelvre gyakorolt hatását. A magyar nyelv megtartásában aktívan és tudatosan szerepet vállaló református egyház és a többi, magyar kisebbséggel rendelkező felekezet nyelvpolitikájának ismertetése egy nagyobb, átfogóbb kutatást igényel.

2. A katolikus egyház helyzete Szlovákiában

András Károly a Szlovákiában Trianon után létrejött magyar kisebbségi egyháztörténetet négy korszakra bontja (András 1991, 13–14):

- a két világháború közötti húsz évig tartó csehszlovák korszak;
- a visszacsatolás kora;
- a magyarellenes hullám, majd az ezt követő kommunista elnyomás ideje;
- a rendszerváltás után következő időszak.

Mivel írásom elsődleges célja a rendszerváltást követő egyházpolitika nyelvi váltoleteinek elemzése, így az 1989-előtti szlovákiai egyháztörténetnek csupán nagyon vázlatos ismertetésére szorítkozom.

2.1. A Csehszlovák Köztársaság megalakulásától 1989-ig

A történelmi Magyarország területéből a Csehszlovák Köztársasághoz csatolt részen az 1910-es népszámlálás adatai szerint megközelítőleg 1 070 000 magyar élt. A Szlovákia területén élő lakónépesség szinte teljes egészében valamely egyház tagjának vallotta magát (Molnár 1998, 210).

1. táblázat. *Szlovákia lakosságának felekezeti megoszlása az 1930-as népszámlálás adatai alapján* (Forrás: Molnár 1998, 210)

Felekezet	1910	%	1930	%
<i>római katolikus</i>	629 220	30,2	454 912	18,3
<i>református</i>	212 192	95,5	197 484	90,2
<i>görög katolikus</i>	67 941	11,5	27 194	4,7
<i>evangélikus</i>	53 150	13,4	21 032	5,1
<i>izraelita</i>	107 719	47,2	16 807	6,5

Az 1930-as népszámlálás alapján a magyarság 21,4%-a vallotta magát reformátusnak, 3,4%-a evangélikusnak, kb. ugyanennyi görögkeleti vallásúnak, 1,6%-a pedig izraelita felekezetű volt. A többi 70%-ot a katolikusok képezték. A Csehszlovákiához csatolt terület létszámban és kiterjedésben is legnagyobb egyházában, a katolikus egyházban 311 magyar plébánia működött. Ebből 155 a nagyszombati adminisztratúrához, 44 a roznyói püspökséghez, 37 a Szatmári Egyházmegye csehszlovák területéhez tartozott. A Kassai Egyházmegye csehszlovákiai részén 52, a szepti püspökség keretében pedig 2 magyar plébánia volt. A nyitrai egyházmegyében 15 magyar nyelvű plébánia működött, a besztercebányai egyházmegyében pedig 2 vegyes nyelvű plébániáról tudunk a két világháború közti időszakban. A munkácsi görög katolikus püspökséghez 20, míg az eperjesi görög katolikus püspökség fennhatósága alá 5 magyar plébánia tartozott (Molnár 1998, 210).

Bár az 1919. évi kisebbségvédelmi szerződések szerint az államnak a vallási életbe nem volt szabad beavatkoznia, a csehszlovák állam valláspolitikája megalakulásától kezdve kisebbséggellenes volt (Lanstyák 2000, 90). Az első bécsi döntés után és a második világháború ideje alatt a Tiso-féle Szlovák Köztársaságban a katolikus vallás államvallássá alakult át. A világháború után következő kollektív jogfosztottság időszaka alatt a gyülekezeti-közösségi élet gyakorlatilag teljesen megszűnt, mivel a magyar nyelven tartott egyházi összejövetelek államellenes cselekedetnek minősültek. A magyar nyelvű istentiszteleteket betiltották, a magyar nemzetiségű lelkészeket megvontak mindennemű állami támogatást, a nemkívánatos magyar lelkészeket áttelepítették Magyarországra. A magyarellenos intézkedések a szlovákiai magyar katolikus egyház életét érintették a legmélyebben: a Csehországba való deportálás, a Magyarországra való áttelepítés a reszlovakizáció, a szlovák nyelvű istentisztelet kizárólagossá tétele és a magyarságuk mellett kiálló papok szlovák nyelvterületre való áthelyezése radikálisan csökkentette a katolikus magyarság számát (Molnár 1998, 247–48).

Az 1948-as kommunista államfordulat után az egyházak a „marxista-leninista ateizmus” alapján váltak a pártpolitika támadásának célpontjává. Az új rendszer a többségi és kisebbségi egyházakat egyaránt sújtotta, de a kisebbségben élők mégis nagyobb sérelmeket és veszteségeket szenvedtek. Az egyházi sematizmusok alapján 1980-ban Szlovákiában 235 volt a magyar (és vegyes nyelvű) plébániák száma, ami az összes plébánia 28,1%-át tette ki. Egyházmegyék szerint ez a szám a következőképpen oszlott meg: a nagyszombati egyházmegyében 155 (ez az összes 35,3%-a), a nyitraiban 6 (4,3%), a roznyóiban 49 (56,3%), a kassaiban pedig 25 (14,7%) magyar plébánia működött ebben az időben (Molnár 1998, 247–248).

2.2. A rendszerváltás után

Az 1989-es fordulat után a korábban csak elméletben létező vallásszabadság valósággá vált. A kisebbségek nyelvhasználata és nyelvmegtartása szempontjából nézve kedvező fejlemény volt a magyar nyelven működő hitéleti intézmények létrejötte. A várakozással ellentétben a rendszerváltás után sajnos sem az állam, sem az egyes felekezetek valláspolitikája nem vált kisebbségbaráttá az új körülmények között (Lanstyák 2000, 91). Bár a szlovákiai magyar hívók a rendszerváltást követően viszonylag szabadon szervezhették mozgalmukat, társadalmi szervezetekbe és pár-

tokba tömörülhettek, érdekeik védelmére alapítványokat hozhattak létre, de lényegében ugyanazon megoldatlan problémákkal kellett szembenézniük, mint az elmúlt nyolc és fél évtizeden keresztül. A magyar nyelv kiszorítása a hitéletből, a magyar anyanyelvű papi hivatások, a magyar nyelvű hitélet irányítását felvállaló magyar nyelvű püspök hiánya, a szlovák nyelvű lelkészek magyarul való helyezése korlátozza a magyar nyelv érvényesülését a hitéletben.

3. Egyház és nyelv

3.1. Vizsgálati módszerek és anyaggyűjtés

A szlovák katolikus egyház nyelvpolitikájával kapcsolatos vizsgálataimat két különböző kutatási módszerrel végeztem.

A kutatás első fázisában interjúkat készítettem katolikus papokkal, amelyek során lelképásztori tevékenységük jelenlegi és korábbi plébániáján tapasztalt nyelvi, nyelvhasználati gyakorlatáról kérdeztem őket. Az interjú mellett az adatközlők kitöltötték egy egyéni és egyházközösségi nyelvhasználatot feltérképező kérdőívet is. A papokkal folytatott interjúk az egyházi hierarchia szerkezetébe nyújtottak betekintést, a beszélgetések és a kérdőívek segítségével képet kaptam a szlovákiai katolikus papság egyházpolitikával és egyházközösségi nyelvhasználattal kapcsolatos nézeteiről.

A vizsgálat további részét egy internetes kérdőíves kutatás alkotta, amelynek adatközlői magyar katolikus egyetemisták, ill. egyetemet végzett fiatalok voltak. A kérdőív kérdéseit a katolikus papokkal folytatott beszélgetések tapasztalatai alapján, ill. a kapott válaszok mintegy ellenőrzéseképpen állítottam össze. A kérdőívvel a hívő adatközlő saját egyházközösségében érvényes egyházi nyelvhasználati gyakorlatra kérdeztem rá. A kérdőívet a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség internetes levelezési listáján küldtem szét. Ezzel a módszerrel mintegy húsz kitöltött kérdőívet kaptam kézhez. A felmérés segítségével megismertem a szlovákiai magyar katolikus értelmiségnek az egyházi nyelvhasználatról és nyelvpolitikáról alkotott véleményét.

A kérdőíves és interjúk adatgyűjtés mellett nagy mennyiségű egyházpolitikai és dogmatikai szakirodalmat találtam a világhálón, ezeket a tanulmány hivatkozás fejezetében sorolom fel. A vizsgálat alapjául szolgáló interjúkra és a papi kérdőívek kitöltésére 2002 nyara és 2003 tavasza között került sor, adatközlőim az internetes kérdőívek kitöltött adatlapjait 2003 decemberében küldték el.

3.2. A felekezetek szerepe a nyelvmegetartásban

A vallás – különösen intézményesült formájában – minden korban a nyelvhasználatot befolyásoló tényezőként lépett fel (Kiss 1995, 113). Többségi, de különösen kisebbségi helyzetben a felekezetek nem csupán a hitélet és a nemzeti kultúra szempontjából játszanak fontos szerepet, hanem egyúttal lehetőséget nyújtanak a kisebbségi nyelv emelkedett funkciókban³ való használatára is (Lanstyák 2000, 119; 2002, 145). A kisebbség szempontjából tehát alapvetően fontos kérdés, hogy hitéletét saját anyanyelvén gyakorolhassa. Ez a tényező megőrzi a kisebbségi nyelv

presztízsét még olyan politikai helyzetben is, amikor azt más emelkedett funkciókból – pl. a hivatalos ügyintézésből – kiszorítják.

Mindezek ellenére a kisebbség nyelvén tartott szertartás és liturgia nyelvileg kifejezetten káros is lehet, ha a szertartást végző személy rosszul beszél magyarul. Jelenleg Szlovákiában – főleg a katolikus egyházi életben – a fokozatosan növekvő lelkészhiány miatt számos helyen magyarul nem vagy alig tudó lelkészek végzik a magyar nyelvű szertartásokat. A magyarul gyengén tudó papság mellett a magyar anyanyelvű lelkészek zömének nyelvhasználata sem biztos, hogy kellően stabil és kulturált, hiszen a római katolikus felekezetben 1918 óta nincs lehetőség az anyanyelvű lelkészképzésre.⁴

Az egyes felekezetek az általuk kisebbségi nyelven működtetett hitéleti intézmények révén is segíthetik és erősíthetik a kisebbségi nyelvhasználatot, hiszen a kisebbség anyanyelvén működő felekezeti alap- és középiskolák, valamint más tanintézetek fenntartásával, a katekétaképzést a kisebbség nyelvén végző hitoktató központok működtetésével, kisebbségi nyelven megjelenő sajtótermékek, vallásos irodalom kiadásával nem csupán a hitéletet, hanem a kisebbségi nyelvbe vetett hitét is építik.

Nyelvi szempontból fontos továbbá, hogy a kisebbségnek legyen megfelelő főpapi képviselője (püspöke, esetleg magasabb hierarchikus felsőbbsege) a felekezet vezetésében, aki felvállalja és felügyeli a kisebbség anyanyelven történő pasztoralizációját, biztosítja a kisebbségi nyelvű szertartásgyakorlatot, ill. felügyeli a kisebbségi nyelven történő lelkészi/papi és katekétaképzést.

3.3. Szlovákia felekezeti megoszlása

Szlovákia lakossága nemcsak etnikai, hanem vallási szempontból is változatos. Az 1991-es és a 2001-es népszámlálás adatai alapján az ország felekezeti megoszlása a következő táblázatban foglalható össze:

2. táblázat. *Szlovákia néhány nemzetiségének felekezeti megoszlása* (a Statisztikai Hivatal adatai, ill. Gyurgyík 1994, 121 alapján)

A népszámlálás dátuma	hívők száma	római katolikus	evangélikus	görög katolikus	református	pravoszláv	hitvallás nélkül	nem tüntette fel	
1991	Összesen	3 840 949	3 187 383	326 397	178 733	82 545	34 376	515 551	917 835
	Ebből magyar	567 296	368 416	12 310	6 764	64 533	135	37 247	73 194
	Százalékarány az adott felekezeten belül	10,76	11,56	3,77	3,78	78,18	0,39	7,22	7,97
	Százalékarány a magyar összlakosságon belül	–	64,94	2,17	1,19	11,38	0,02	6,57	12,90
2001	4 521 549	3 708 120	372 858	219 831	109 735	50 363	697 808	160 598	

A 2001-es népszámlálás adatai alapján Szlovákiában ezer emberből 689 katolikus, 130 felekezeten kívüli, 69 evangélikus, 41 görög katolikus, 20 református, 9 pravoszláv, 4 Jehova tanúja, 30 esetében nem ismerjük a vallási hovatartozását, míg a maradék más kisebb felekezethez tartozik.

Feltételezhető, hogy a 2001-es népszámlálás adataiban (vö. www.statistics.sk) a magyar nyelvű hívók egyes felekezetek közötti eloszlása a tíz évvel korábbi mintát követi majd. Az 1991-es népszámlálás adatai alapján a református egyház volt a legmagyarabb felekezet⁵, mégis a katolikus egyház rendelkezett a legnagyobb hívőszámmal. Nagy a valószínűsége annak, hogy a 2001-ben összeszámolt adatok alapján Szlovákia legnagyobb létszámú felekezetéből, a katolikus egyház 3 708 120 hívőt számoló közösségéből kb. 370-400 ezer⁶ hívő magyar anyanyelvű. Feltételezhető továbbá az is, hogy a görög katolikus és az evangélikus lakosságon belül – az 1991-es népszámlálás során nyert adatokhoz hasonlóan – a magyarok alulreprezentáltak lesznek.

3.4. A szlovákiai magyar katolikus hitélet alapvető gondjai

A szlovák katolikus egyház jelenlegi nyelvpolitikája és annak hatása a magyar hívők nyelvhasználatára elválaszthatatlan a magyar katolikus hitélet alapvető gondjaitól. Ezek a következők:

- a) magyar anyanyelvű főpásztor (püspök vagy segédpüspök), ill. magyar anyanyelvű püspöki helynökök hiánya;
- b) magyar nyelvű papok és papi hivatások hiánya:
 - a lelkipásztori szolgálatot teljesítő magyar papság elöregedése;
 - a papi utánpótlás hiánya;
 - a fiatal papok elvándorlása;
- c) a magyar nyelvű kispapok anyanyelvű képzésének hiánya, ill. a szlovák nyelvű kispapok magyar nyelvi képzésének nehézsége;
- d) intézményi és szervezeti problémák:
 - a magyar nyelvű hitoktatóképzés;
 - a hivatásgondozás;
 - a papi továbbképzés;
 - a céltudatos felnőtt lelki gondozás hiánya;
 - a rétegpasztoráció, ill. az ifjúság gondozás hiánya;
 - az egyházi oktatási intézmények alacsony száma;
- e) a felelős szlovák főpásztori karnak
 - a magyar ajkú katolikusok gondjaihoz való közömbös hozzáállása;
 - hallgatóságos, esetenként nyíltan vállalt magyarellenessége (a magyar érületű papok elmozdítása a magyar egyházközösségekből, helyükre gyakran magyarul alig vagy csak nagyon gyöngén tudó szlovák papok helyezése; az új egyházmegyék létrehozatalakor a többen élő katolikus magyarságot felaprózására való törekvés).

3.5. A zörgetőnek ajtó nyílik⁷... (???)

(A magyar nyelvű főpásztor hiánya)

Annak ellenére, hogy a magyar nyelvű hívek Szlovákiában a tíz évvel ezelőtti népszámlálási adatok alapján – és várhatóan a legújabb statisztikák szerint is – a szlo-

vák katolikus egyháznak több mint 10%-át alkotják, mégsem rendelkeznek megfelelő főpásztori képviseléssel a Szlovák Püspöki Karban.

A magyar püspök hiánya olyan alapkérdés, amely a szlovákiai magyar katolikus hitélet alapvető gondjainak megoldásában a legfontosabb szerepet játssza. A dél-szlovákiai magyar katolikusok a maguk számára püspökökért és magyar hivatásokért imádkozva 1990-óta évente – az idén immár a 14. alkalommal – tartottak imánapot Komáromban. Laikus kezdeményezésre, a magyar püspökség érdekében többszöri aláírásgyűjtést is szerveztek már, melynek íveit beadványukhoz csatolva a Vatikánba is eljuttatták⁸ (*Új Szó*, 2000. november 7.). 2001 májusában a Jópásztor Társulat⁹ memorandummal fordult a Szlovák Püspöki Kar elnökéhez, valamint Szlovákia minden püspökéhez a Szlovákiában élő magyar hívek kérését tolmácsolva. A kérés, hogy „a Szlovák Püspöki Kar legyen magyar anyanyelvű tagja, aki bírja a szlovákiai magyar katolikus hívek és papok bizalmát, s aki olyan jogkörökkel rendelkezik, hogy képes lesz a szlovákiai magyar katolikus közösség gondjait megoldani és a Szlovák Püspöki Kar irányításával koordinálni tudja a szlovákiai magyar lelkipásztorokat” (Memorandum, IV. fejezet), süket fülekre talált. Az érseki hivatalban laikusokkal és papokkal folytatott konzultációk ellenére Ján Sokol érsek folyamatosan értelmetlennek minősítette a magyar főpásztorra vonatkozó igényt. A memorandum legfontosabb kérésének elutasítását az érsek folyamatosan azzal indokolta, hogy a pozsony-nagyszombati egyházmegyében két magyarul beszélő megbízott segédpüspök, Msgr. Vladimír Filo és Msgr. Dominik Tóth hivatott foglalkozni a magyar hívők pasztorációjával. A magyar katolikus papok által 2001-ben megfogalmazott memorandum a két segédpüspök tevékenységével kapcsolatban a következő problémákra hívja fel a figyelmet:

Bár igaz, hogy a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében működik két magyarul is tudó segédpüspök, Mons. Dominik Tóth és Mons. Vladimír Filo, akik hűséggel és odaadással járnak bérálni, de ez ma már kevés, *nincs jogkörük a problémák megoldására* (kiemelés tőlem – M. J.). Sajnos, a többi egyházmegyében a helyzet még rosszabb, a püspökök nem tudnak magyarul, jobb esetben lelkipásztori látogatásuk során törve felolvassák a szentbeszédet. Ez a helyzet nem felel meg a 3. évezred követelményeinek. A 64 ezer fős szlovákiai magyar reformátusságnak van püspöke, a jóval kisebb létszámú görög katolikus közösség gondjaival két püspök is hivatott foglalkozni. Érthetetlen a szlovákiai magyar katolikusok mostoha helyzete, nézetünk szerint tarthatatlan állapot, hogy a Szlovák Püspöki Karban egyetlen főpásztor se képviselje a 368 ezres szlovákiai magyar katolikus közösséget, aki őket – nyájként a nyájban – igaz atyaként összefogná.

(Memorandum, II. fejezet.)

A magyar püspök kinevezése nem csupán egyházpolitikai és egyház-hierarchiai kérdés. A segédpüspökök tevékenységének megítélésekor nem csupán a sovány jogkörök számítanak, de fontos szerepet játszik a nyelvtudás is, amely a tört magyarsággal felolvasott liturgikus szövegek, szentbeszéd, homíliák problematikájában manifesztálódik. A magyar hívekhez tört magyarsággal beszélő püspököket meghallgatják, püspöki mivolta miatt tisztelik, de nem érzik magukénak: tevékenysége,

igyekezete dicséretes próbálkozás marad. Ez a főpásztor nehezen tekinthető a kisebbségi nyelvű hívek méltó főpapi képviselőjének. Kissé eltúlzott bibliai képpel szólva: a nyáj nem ismeri/ismerheti el igazi pásztorának a más nyelven beszélő pásztorát. A két magyarul beszélő, de nem magyar érzületű segédpüspök tehát nyelvi okok miatt sem fogadható el mint a szlovákiai magyar katolikus közösség magyar főpásztora.

A nyelv és a nyelvhasználat kérdése a magyar püspök kinevezését elutasító érseki argumentációban is megjelenik. Ján Sokol a magyar híveket „magyarul beszélő hívekként” (maďarsky hovoriaci veriaci) értelmezi. A látszólag apró terminológiai eltérés mögött az a gondolat húzódik meg, hogy a szlovák és a magyar híveket csupán a nyelvük különbözteti meg, ez a különbség pedig elhanyagolható. Az elhanyagolhatóság fogalma ebben a helyzetben többségi és nem kisebbségi szemszögből értendő: az a hallgatólagos felfogás áll mögötte, hogy a kisebbség a hitéért lemondhat az anyanyelvéről. A szlovák főpásztorok a magyar püspök kinevezése körül folyó vitában ügyesen felhasználták a *hit* (és a vallás) *előbbrevalóságának* tételét, amelynek határait önkényesen csupán a kisebbségi magyar nyelvre terjesztenek ki, a többségi szlovákokra viszont nem.

A főpásztori karnak a kisebbségi hívőkkel és azok nyelvi igényeivel szemben tanúsított viselkedése ellentmond az egyetemes egyház céljainak is. „Az Egyház arcán Krisztusnak tükröződő fényességével minden embert meg akar világosítani azáltal, hogy minden teremtménynek hirdeti az evangéliumot¹⁰” – olvasható a negyven éve megtartott II. Vatikáni Zsinat¹¹ *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciójában (*Lumen Gentium*, Előszó). A zsinat – és az egyetemes katolikus egyház – tehát a keresztény hit terjesztését tartja legszentebb és legfontosabb feladatának, és hajlandó ezért még az évszázadokon keresztül használt latin nyelv privilégiumáról is lemondani, a krisztusi tanok terjesztése érdekében az anyanyelv használatát felértékelní. A *Sacrosanctum Concilium* kezdetű konstitúciónak a szent liturgia megújításáról elfogadott fejezetében az anyanyelv használatáról a következőképp rendelkezik:

Mivel azonban mind a szentmisében, mind a szentségek kiszolgáltatásában, mind a liturgia más területein *gyakran nagyon hasznos lehet a nép számára anyanyelvének használata* (kiemelés tőlem – M. J.), nagyobb teret kell számára biztosítani. Ez elsősorban az olvasmányokra és a felszólításokra, bizonyos könyörgésekre és énekekre érvényes az alábbi fejezetekben erre vonatkozó részleges szabályok szerint.

(*Sacrosanctum Concilium*, 36. pont 2. §)¹²

A magyar nyelvű püspök kinevezését támogatja a vatikáni zsinat *Christus Dominus* kezdetű dekrétuma is, amely a püspökök pásztori szolgálatát határozza meg az egyházban:

Ugyancsak az üdvösség szolgálata érdekében, ahol különböző szertartású hívők élnek, lelki szükségleteikről a megyéspüspök az illető szertartás papjai vagy parókiái révén gondoskodik; vagy egy megfelelő felhatalmazásokkal ellátott és esetleg püspökké is szentelt püspöki helynök útján; vagy úgy, hogy ő maga tölti be személyesen a különböző

szertartások főpásztori tisztét. Ha pedig különleges okok miatt az Apostoli Szentszék megítélése szerint egyik megoldás sem lehetséges, akkor szertartásonként saját hierarchiát kell fölállítani.

Hasonlók a körülmények, ha különböző nyelvű hívőkről van szó, akiről nyelvüket jól beszélő papok, illetve saját plébániák által gondoskodjanak, vagy a nyelvet jól tudó és *esetleg püspökké is szentelt püspöki helynök útján, vagy más, célravezetőbb módon* (kiemelés tőlem – M. J.).” (*Christus Dominus*, 23. pont 3)¹³

Közvetetten ugyan, de *A népek szelleméhez és hagyományaihoz való alkalmazkodás szabályai* című határozat értelmezhető az anyanyelv használatának támogatójaként. *Az egészséges pluralizmus* című pont kimondja, hogy:

Az Egyház a hitet és a közjót nem érintő dolgokban nem kívánja kötelezővé tenni a formák merev egységét, még a liturgiában sem. Sőt ápolja és fejleszti a különböző népek és nemzetek jellegzetes sajátságait és örökségét. Ami tehát a népszokásokban nem elválaszthatatlanul kapcsolódik babonákkal és tévedésekkel, azt jóakarátulag mérlegeli, és ha lehetséges, teljesen és érintetlenül megőrzi, sőt olykor magába a liturgiába is beépíti, amennyiben az a liturgia igazi és hiteles szellemével elvileg összeegyeztethető.”

(*Sacrosanctum Concilium*, 37. pont.)

Ez a határozat ugyan inkább a népszokásokra érvényes, de ha az anyanyelvet a különböző népek és nemzetek jellegzetes sajátságaként és örökségeként értelmezzük – mint ahogyan az is –, akkor ez a pont is értelmezhető az anyanyelv használatát szorgalmazó zsinati határozatként.

A katolikus főpásztorok egyház(nyelv)politikája ellentmond a felsorolt zsinati határozatok, sőt tágabb értelmezésben akár az egyetemes egyház pasztorációs törekvéseinek. A magyar püspök kinevezését elutasító állásfoglalás mögött feltehetőleg tudatos, a kisebbség anyanyelvén folyó lelki gondozását bojkottáló és ezzel anyanyelvhasználatát leépítő törekvés húzódik meg. A Szlovákiában érvényes főpásztori állásfoglalást elemezve joggal merül fel a kérdés, hogy vajon mi fontosabb a Szlovák Püspöki Karnak: a krisztusi vagy a többségi nyelv *igéinek* terjesztése? Másként megfogalmazva: mért nem fontosabb majd négyszázezernyi magyar hívő megfelelő, magyar érzelmű és anyanyelvű püspök által ellátott krisztusi pasztorációja, mint ennek az akadályozása?

A többségi nyelv főpásztorai tehát – a felelősségre vonás különösebb terhe nélkül – visszaélhetnek a kisebbség hívőinek egyházon belüli kiszolgáltatottságával: úgy irányíthatják a kisebbségi nyelvű „nyáját”, hogy az hithűségét bizonyítva lemondjon anyanyelvről. A krisztusi „egy a pásztor – egy a nyáj” eszme a szlovák katolikus főpapság értelmezésében kiegészül az „egy a nyelv” betoldással. Ez a tudatos egyházipolitikai törekvés és ennek következménye, az egyházi nyelvhasználat magyar–szlovák nyelvcseréje Szlovákiában néhol a körülmények adta kényszerű természetességgel (pl. Zoboralján), máshol a magyarul nem vagy rosszul beszélő, ill. az érsekség (nyelv)politikájához hű magyar papság „gondjaira bízva” lassan, de annál folyamatosabban valósul meg: más nyelvhasználati színterekkel összehasonlítva szinte észrevétlen surran ki az anyanyelv a templomokból. Ennek egyik oka abban

rejlük, hogy a katolikus egyház hierarchikus rendszerében a hívőnek – a II. Vatikáni Zsinat egyházreformer célkitűzései ellenére – nagyon kevés beleszólása van az egyházi kérdésekbe. A katolikus egyház a gyakorlatban szigorúan kiskorúként, és nem az egyház tevékeny részeként kezeli híveit, az egyház és annak képviselői, a papság iránt kötelezően tanúsítandó tisztelet megköti a hívők kezét.

Abban az esetben, ha az egyházközösség élére újonnan kinevezett plébános az addigi miserend (nyelvi) gyakorlatától eltérően a továbbiakban két nyelvet váltogatva vagy akár csak a többségi nyelven tartja meg a vasárnapi szentmisét, a hívek méltatlankodását nem kell figyelembe vennie. A hívek panaszukkal az érsekséghez fordulhatnak, de a nyelvi ok, a közösség nyelvének hiányos ismerete a plébános elhelyezésére nem elegendő.¹⁴ Az érseki hivatal ilyen esetben nem is vádolható tudatos, a kisebbségi nyelvhasználatot leépítő törekvéssel, hiszen nyugodt lelkiismerettel hivatkozhat a valós helyzetre: a magyar papok hiányára. A magyarul gyengén beszélő pappal „megajándékozott” egyházközösség örülhet, hogy nem kapott teljesen szlovák, magyarul egyáltalán vagy csak gyengén beszélő, csupán a liturgikus szövegek, az előre megírt prédikációk (kerékbe) tört nyelvű felolvasására képes lelkipásztor. Az anyanyelvhasználat hitéletbeli erőzítőjét gyorsítja továbbá az a tény is, hogy a katolikus katekizmus értelmében a hívők számára kötelező a vasárnapi szentmisén való részvétel (Katekizmus, III. rész, 2 szakasz, harmadik cikkely). Ha tehát a magyar ajkú hívő/egyházközösség vallása értelmében nem akar halálos bűnt elkövetni, akkor részt kell vennie az ünnepi szentmisén még akkor is, ha kétnyelvűvé, majd folyamatosan idegen nyelvűvé válik a szentmise.

3.6. Pásztorok nélküli nyáj

(A magyar nyelvű papok és papi hivatások hiányának nyelvi következményei)

Szlovákiában jelenleg megközelítőleg 250 plébánián élnek magyar katolikusok. Ezek aránya az egyes egyházmegyék között a következőképpen oszlik meg:

3. táblázat. *Magyar többségű vagy jelentős magyar hívőt tömörítő plébániák egyházmegyék szerinti megoszlása Szlovákiában* (Forrás: www.jopasztor.sk)

Egyházmegye	Magyar többségű vagy jelentős számú magyar hívőt tömörítő plébánia
Pozsony-nagyszombati Főegyházmegye	155
Rozsnyói Egyházmegye	49
Kassai Főegyházmegye	25
Nyitrai Egyházmegye	6
Kassai Görögkatolikus Exarchátus	15

A szlovákiai magyar teológusképzés 1949-től 1989-ig szigorú kvótarendszerben és központosított formában szlovák nyelven folyt a pozsonyi Cirill és Metód Teológiai Karon (Molnár 1998, 251). Itt évente négy-öt magyar hallgatót szenteltek pappá, ami azt eredményezte, hogy a magyar hívők létszámának folyamatos csökkenésé-

vel egyidejűleg a magyar papi utánpótlás létszáma sem érte el a kívánt mértéket. Mára a zömében katolikus magyarok által lakott plébániák egyharmada van pap nélkül, a másik harmadában nyugdíjas vagy szlovák anyanyelvű lelkipásztor működik. A jelenleg Szlovákiában működő magyar papság létszámának több mint 50%-a hatvan éven felüli, az utánpótlás hiányában tehát egyre magasabb lesz a betöltetlen plébániái posztok aránya. A magyar paphiánytól leginkább sújtott terület jelenleg a Rozsnyói Egyházmegye, de a többi egyházmegyében is kevés a magyar pap. A Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében a 155 magyar jellegű plébániából 54 üres, 25-ben szlovák anyanyelvű pap működik, 20-ban pedig nyugdíjas. A magyarlakta vidéken működő aktív papok átlagéletkora a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében 52,7 év, a Rozsnyói Egyházmegyében 48,1 év, a Kassai Főegyházmegyében 37,9 év (Memorandum, I. fejezet).

Komoly gondot jelent, hogy Szlovákiában nincs magyar nyelvű hivatásgondozás. A komáromi imanapok – az érseki kar jóváhagyásával, a VII. imanaptól kezdődően aktív részvételével – egyik alapvető célkitűzése, hogy papi hivatásokért imádkozzon. A papi hivatásokért évről évre imádkozó tízezrek kérése nem eredménytelen, hiszen nem teljesen igaz az az állítás, hogy nincsenek fiatalok, akik elhivatottságot éreznének a papi hivatás iránt. Jelenleg kb. 80 fiatal magyar anyanyelvű szeminarista készül papi hivatására. Kimondhatjuk tehát, hogy van magyar papi hivatás Szlovákiában. A tényleges probléma viszont az, hogy ebből jelenleg csupán 27 tanul és tesz majd papi fogadalmat Szlovákiában. Mivel Szlovákiában nem létezik magyar nyelvű papképzés, a magukban elhivatottságot érző szlovákiai magyar fiatalok majd kétharmada¹⁵ a „fekete utat” választva inkább a magyar egyházmegyék szemináriumaiába jelentkezik, és mivel tanulmányaikat Magyarországon kezdik meg és fejezik be, papá szentelésük után magyar püspököknek tesznek engedelmességi fogadalmat. Így egyházzogilag is a magyarországi katolikus egyház kötelékébe tartoznak. Szlovákiába, a szlovákiai katolikus egyházba ezután már nehezen térnek vissza.

Meglepő, hogy a szlovák érseki kart mennyire hidegen hagyja a határ túloldalán maradó fiatal magyar papok elvesztése. Amíg ájtatosan a magyar papi hivatások kiimádkozására buzdítja a komáromi imanap híveit, semmit sem tesz annak érdekében, hogy magyar nyelvű papi képzés lehetőségének megteremtésével Szlovákiában tartsa a papnak készülő magyar fiatalokat. A szlovák főpásztorok nagy valószínűséggel tudnak a szlovákiai magyar hivatások Magyarországra szivárgásáról,¹⁶ mégsem tesznek megtartásuk vagy hazatérésük érdekében semmit.

A magyar papok hiányát Szlovákiában nagyban enyhítené, ha a Magyarországon működő szlovákiai származású magyar papok egy része visszatérne szülőföldjére. Az ő lelkiismeretükre, s a magyarországi püspökök felelősségére is apellálunk ezzel a felvetéssel.

(Memorandum, II. fejezet.)

A papi pályára készülő elvándorlásának problémája háttérben újabb nyelvi ok, a magyar nyelvű papképzés hiánya áll. A magyar nyelvű lelkipásztori képzés feltételeinek megteremtése a magyar nyelvű püspök elsőrendű feladatai közé tartozna, hiszen a jóval kisebb hívőbázissal rendelkező református egyház felvirágzása¹⁷ szoros összefügg a komáromi Kálvin János Teológiai Akadémia létrehozásával, és

ott egy új lelkesi nemzedék kinevelésével. A 2001-es népszámlálás adatai szerint közel 110 000 ember vallotta magát reformátusnak, a felekezet lelkipásztorainak száma az elmúlt hat évben folyamatosan növekedett: jelenleg 208-an szolgálnak. Ezzel szemben a majd 400 000 hívőt számláló katolikus egyház a papi hivatások hiányával kendőzi el az utánpótlás megoldható problémáit.

A(z ördögi) kör a szlovák főpásztoroknál zárul: szlovák nyelvű vagy magyarul gyengén tudó papokat „kénytelenek” magyar plébániák élére kinevezni (kiszorítva ezzel a magyar nyelvet a hitéletből), indokolva ezt a magyar hivatások hiányával, amelyeknek kinevelését, Szlovákiában tartását a magyar nyelvű papképzés lehetőségének megtagadásával éppen ők lehetetlenítenek el.

3.7. „A pap már spanyolul morogja koporsónk felett”

(A magyar nyelvű papképzés hiányának nyelvi vetületei)

A katolikus papokkal folytatott interjúk és kérdőíves felmérések egyértelműen bizonyították, hogy a szlovákiai magyar klérus tisztában van azzal a ténnyel, hogy hivatásuk a szlovákiai magyar közösségben nem csupán lelki, de nyelvi „pásztorációs” szerepet is ruház rájuk. Tudatában vannak annak, hogy a magyar liturgiának fontos, nyelvmegtartó szerepe van. Az általam megkérdezett papoknak a magyar és a szlovák nyelvhez való viszonya a következő táblázatban foglalható össze:

Település	Papok véleménye	
	a magyar nyelvről	a szlovák nyelvről
Bős	<i>kifejezőmódban gazdag</i>	<i>grammatikailag nehéz, kevésbé színes</i>
Dunaszerdahely	<i>édés anyanyelv</i>	<i>hivatalos nyelv</i>
Fél	<i>a legszebb nyelv a világon</i>	<i>kommunikáció miatt fontos</i>
Nyékvárkony	<i>szép és gazdag</i>	<i>távoli</i>

Az interjúkból viszont tisztán kiérződik az is, hogy a megkérdezett lelkipásztorok nincsenek megelégedve saját nyelvtudásukkal, néhányan közülük nem biztosak a saját anyanyelvük, a magyar nyelv használatában. A papság érzi a ránehezülő nyelvi felelősség súlyát, de sem a szemináriumban folytatott tanulmányok, sem esetleges továbbképzések nem teszik lehetővé anyanyelvhasználatába vetett hitének erősítését. A plébániákra kerülő magyar papok csupán önképzéssel tarthatják életben, bővíthetik a magyar nyelvre és irodalomra vonatkozó, jórészt még a középiskolákban elsajátított ismereteiket. Azok számára pedig, akik magyar anyanyelvük ellenére szlovák nyelven végezték tanulmányaikat, még ez a lehetőség sem marad: ők teljesen önnön szorgalmukra hagyatkozhatnak csak.

Szlovákiában a teológiai képzés ugyanis szlovák nyelvű. Az egyházmegyéek papneveldeiben 27 magyar anyanyelvű kispap tanul, ebből 18 a pozsonyi Comenius Egyetem Hittudományi Karán,¹⁸ 7 a kassai szemináriumban, 2 a nyitrai szemináriumban (Memorandum, II. fejezet). Papi tanulmányaikat szlovákul végzik, de lehetőségük van külföldi tanulmányútra, részképzésre is menni. Arra is van mód, hogy a szlovákiai szemináriumban megkezdett tanulmányaikat érseki jóváhagyással Magyarországon folytassák és fejezzék be, míg pappá szentelésükre Szlovákiában kerüljön sor. A papszentelés után egyházi engedéllyel doktori tanulmányokat is folytat-

hatnak, de a bevett gyakorlat az, hogy káplánként a közpapi pályán elindulva különböző plébániákon teljesítenek szolgálatot mindaddig, amíg plébánosként önálló plébánia élére nem helyezik őket. A katolikus egyházban az Egyházi Törvénykönyv egyházi hivatalokról rendelkező fejezete kimondja, hogy a részegyházában lévő egyházi hivatalok betöltése a megyés püspök joga (ET 157. kánon): ő jelöli ki a kápláni, esperesi szolgálat helyét. A magyar anyanyelvű végzős szeminaristának természetesen fontos, hogy hova helyezik őt káplánként, majd később plébánosként: vajon magyar nyelvű plébániára kerül vagy vegyes nyelvű, esetleg szlovák egyházközösségbe? Mivel nagy a magyar paphiány, így jó esélye van magyar, esetleg vegyes egyházközösségbe kerülnie, ahol különösebb gond nélkül miséz magyarul vagy akár szlovákul is. De mivel tanulmányait a szemináriumban szlovák nyelven végezte, így az sem okozna számára különösebb gondot, ha többségi nyelvet beszélő egyházközösségben kezdené meg papi hivatását.

A szlovák anyanyelvű végzős szeminarista számára viszont egyáltalán nem mindegy, hogy szlovák egyházközösségbe, netalán nemzetiségileg vegyes plébániára vagy színmagyar közösségbe kerül. A pozsonyi teológiai karon a magyar nyelv oktatása az Egyházi Törvénykönyv 249. kánonjának alapján része a papi képzésnek.¹⁹ A 80-as évek elejéig a szlovák anyanyelvű kispap a szemináriumi tanulmányainak minden évében kötelezően tanulta a magyar nyelvet. Az órákat szombat délelőtt tartották, a tananyag pedig minden évben ugyanaz volt. Az ötéves képzés később négy-, majd a jelenleg érvényben lévő kétszemeszteres magyarnyelv-oktatásra szűkült, célja pedig kimerült a magyar nyelv olvasásának elsajátításában. Tehát a ma végzős szlovák nyelvű kispap tanulmányainak ötödik évében két féléven át kötelezően tanulja a magyar nyelv – olvasását... A szemináriumban magyar nyelvet oktató fiatal pap véleménye szerint csodát nem lehet várni: ha a szeminaristák megtanulják a liturgikus szövegeket magyarul elolvasni, akkor az óra már teljesítette küldetését. A magyart tanuló kispapok a magyar nyelv elsajátításához való viszonyuk alapján két csoportra oszthatók:

- a kevesek, akiknek a hozzáállás nem ellenséges, és szeretnének megtanulni magyarul (legalább olvasni); ezek további két csoportra oszthatók: akik könnyen tanulják a magyar nyelvet, és akiknek komoly nehézséget okoz a nyelvtanulás;
- ill. a szeminaristák nagyobb része, akik passzívan állnak a tanuláshoz (ez a csoport az előbbi alkategóriák szerint bontható tovább).

A magyar nyelvnek esetleg mélyebb elsajátítását eleve megnehezíti az alacsony óra- és szemeszterszám, továbbá hogy a nyelvet tanító teológus legnagyobb igyekezete ellenére sem rendelkezik a nyelv oktatásához szükséges nyelvtanári képesítéssel. Nem motiválja a magyar nyelv elsajátítását az a tény sem, hogy a tárgyból a szemináriumban nincs vizsga. A papszentelés után a szlovák anyanyelvű kispapok közül néhányan félnek a magyar helyezéstől, hiszen van rá példa, hogy mennyire nem tud beilleszkedni a rábízott egyházközösségbe a magyarul nem tudó, a számára idegen nyelvet a lekipásztori szolgálat évei alatt meg nem tanuló plébános (példaként Magyarbél vagy Déménd egyházközössége említhető).

Ha szlovák pap kerül magyar plébániára, nem kell, hogy megszűnjenek a magyar szentmisék, de a hívek nem kapják azt a lelki élményt, amit a szentmisének nyújtania kellene. Ha az idegen nyelvű pap a legnagyobb empátiával és toleranciával is igyekszik kielégíteni magyar nyelvű egyházközösség vallási igényeit, jó ideig nem tud

magyarul gyóntatni, szentbeszédet megfelelő magyarsággal megírni és felolvasni, grammatikailag hibás szerkezetekkel, félreérthető, olykor nevetséges kifejezésekkel törheti meg a szertartás lényegét. Így lesz a legszentebb papi próbálkozás ellenére is a Júdás csókjából „*Júdás csókjája*”, ezért üdvözölheti az eskető lelkiatya a szertartás résztvevőit az „*anyaszennyház nevében*” és bocsáthatja útjukra őket azal, hogy „*ezentúl a szeretet fog bennetek lakkozni!...*” (Új Szó, 2002. február 5.), és ezért fakaszt akaratlanul is mosolyt a segédpüspök „*ámikor a Szentátya beszártá á bázilika kápuít*” mondata.

Ezek a nyelvi-stilisztikai botlások még a könnyebb, az akár még szimpátiát is ébresztő nyelvi hibák kategóriába tartoznak, hiszen a magyar nyelvet megtanulni igyekvő pásztort a közösség általában befogadja. Nem szabad viszont figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy még a közösségi életet felvirágoztató, törekvő szlovák plébános is hatással van a templomba járó gyülekezet nyelvhasználatára: megváltoztatja, szükségéből kétnyelvűvé teszi az addig egynyelvű magyar egyházi liturgiát. Nyelvi rendet bont, és akarva-akaratlan hozzájárul a kisebbségi nyelvhasználati körének beszűküléséhez, és így akár a nyelvcsere előkészítőjévé, felgyorsítójává válhat.

Ez a jelenség figyelhető meg a Nyitra-vidéken, ahol a magyar nyelv erősen előrehaladott erózióját a vegyes nyelven tartott szentmisék inkább segítik, mint gátolják. A zoboralji nyelvszigeten élő magyarság katolikussága jóval magasabb a szlovákiai, sőt a szlovákiai magyar átlagnál, a vallásosság itt nem csupán a statisztikai adatokban van jelen, hanem a mindennapi élet szerves része (Sándor 2000, 49). A kétnyelvűség a Zoboralján a mindennapi kommunikáció természetes jelensége, így a két nyelv használata megjelenik a legtöbbször funkcionáló nyelvhasználati szintéren (Borbély 1993, 85), a vallási életben is. Ha például Kolonban szlovák nyelvű hívek is részt vesznek a magyar nyelvű szentmisén, a plébános a szentbeszédet szlovákul is összefoglalja (Sándor 2000, 49), Bábindalon pedig még a magyarnak hirdett szentmise is vegyes nyelvű, ahol a két nyelv használatának liturgián belüli megoszlása a következő táblázatban foglalható össze:

4. táblázat. *A magyar és a szlovák nyelv használatának liturgián belüli megoszlása Bábindalon (kérdőíves felmérés, 2002 decembere)*

Liturgia része	magyar	szlovák	mindkét nyelven
könyörgés	x		
olvasmány	x		
szentlecke		x	
evangélium	x		
prédikáció			x
Hiszkegy	x		
felajánlás	x		
Miatyánk	x		
hirdetések			x
áldás és elköszönés	x		

A verebélyi esperesi kerülethez tartozó Bábindalon a magyarság számaránya 30,4%-ot tesz ki. A falu templomában hetente csupán egy szlovák nyelvű misét mondanak, a magyart pedig egyet sem, hiszen a heti három alkalommal mondott, magyar nyelvűnek hirdetett istentisztelet vegyes nyelvű. A szertatásokat végző premontrei szerzetes sokáig működött az egyházzal plébánián a Csallóközben, beszél és ért magyarul, de kifejezésmódja nehézkes. A Jópásztor Társulat memorandumában megfogalmazott aggodalom, miszerint „a helytelen magyarsággal mondott szertartások nem vonzzák a híveket, s fennáll annak a veszélye, hogy aki nem imádkozhat rendszeresen anyanyelvén, az lassan teljesen elfelejt imádkozni” (Memorandum, III. fejezet) a főpásztorokat az ima szükségességével meggyőzni próbáló érvelés. A kialakult helyzetet nyelvi szempontból vizsgálva sokkal nagyobb esélyét látom annak, hogy a magyar ajkú hívek a Zoboralján nem imádkozni, hanem csak magyar nyelven imádkozni nem fognak. A katolikus egyház (a „magyar nyelven beszélő”) híveinek nyelvcserejével nem veszi el híveit.

A magyar nyelvű pasztoráció hiánya a vegyes lakosságú területek lakossága mellett a nagyobb városokban élő magyarságot is érinti. A magyar ajkú hívek lelki gondozását itt megnehezíti az is, hogy a nagyobb szlovák városok magyar ajkú hívői – néhány kivételtől eltekintve – nem rendelkeznek saját plébániával, gondozásukat megbízott magyarul jól vagy kevésbé jól beszélő szlovák (pl. Pozsony), szerencsés esetben magyar anyanyelvű papok (pl. Kassa) végzik. Ezért azokban a nagyvárosokban, ahol számottevő magyar közösség él, szükség lenne ún. személyi plébániák létrehozatalára. Az részegyházak kialakításáról az Egyházi Törvénykönyv 372. kánonjának 1. §-a rendelkezik. Ennek értelmében

szabálynak kell tekinteni, hogy Isten népének egyházmegyéjét vagy más részegyházát alkotó része területileg legyen körülhatárolva, és így magában foglaljon minden krisztushívőt, aki az adott területen lakik.

Az általános gyakorlat értelmében tehát a katolikus részegyházak területi jellegűek, vagyis kijelölésüknél nem kell figyelembe venni a hívők nemzetiségi, nyelvhasználati hovatartozását. Az idézett kánon 2. §-a alapján azonban

ahol a legfőbb egyházi hatóság megítélése szerint, az érdekelt püspöki konferenciák meghallgatása után hasznosnak tűnik, ugyanazon a területen a hívők rítusa szerint *vagy más hasonló szempontból* (kiemelés tőlem – M. J.) különböző részegyházak alapíthatók.

Ehhez a kánonhoz kapcsolható még a 518. kánonpont is, amely kimondja, hogy bár

az általános szabály az, hogy a plébánia területi jellegű legyen, vagyis foglalja magában egy bizonyos terület összes krisztushívőit; ahol azonban indokolt, létesítsenek *személyi jellegű plébániákat* (kiemelés tőlem – M. J.), melyek valamely terület krisztushívőinek rítusa, *nyelve* (kiemelés tőlem – M. J.), nemzetisége szerint vagy más szempont alapján nyernek meghatározást.

A területi részegyházakon belüli személyi plébániák kialakítására Nyugat-Európában számos példa akad, hiszen a magyar (vagy más nyelvű) missziók működése ezen a

kánonponton alapszik. A személyi plébániák kialakításának elvén válhatott például a stuttgarti magyar misszió 2002-ben katolikus egyházközösségé. A Rottenburg-Stuttgarti Egyházmegyében hivatalosan Ungarische Katholische Gemeinde der Diözese Rottenburg-Stuttgart néven működő Stuttgarti Magyar Katolikus Egyházközösség hívei a katolikus általános egyházjog szerint jogilag a helyi német nyelvű plébániához tartoznak. A német katolikus egyházban érvényben lévő gyakorlat értelmében az egyházmegye plébánosain kívül a hívek helyzetéhez igazodva lehetőség szerint más lelkészek/lelkészségek is a hívek rendelkezésére állnak: fiataloknak ifjúsági lelkész, katonáknak katonalelkész, betegeknek kórházi lelkész, más nemzetiségűeknek pedig lehetőség szerint anyanyelvi lelkipásztori szolgálat. A hívek szervezett lelki gondozását a Stuttgarti Magyar Katolikus Egyházközösség úgy látja el, hogy havonta egyszer az egyházmegye északi területén kilenc településen magyar nyelvű szentmisét mondanak, továbbá keresztelnek, esketnek, beteg- és családlátogatást végeznek előzetes megbeszélés szerint. A gyermekek hittanoktatása és első áldozásra/bérmálkozásra való felkészítése a szétszórtság miatt nehezen oldható meg, a felkészítést ezért a helyi német plébániák végzik. Temetést az egyházközösség csak a helyi német plébánossal egyeztetve vállal.

A személyi plébániák kialakítása Szlovákia nagyobb városaiban élő magyar hívek számára nem csupán lelki gondozást és vallásgyakorlatot jelentene, hanem biztosítaná az anyanyelv használatát az egyházban. A személyi jellegű plébánia kialakítása a nyelvcsere gátjaként (is) szolgálhatna a Zoboralján.

A külföldön élő magyarok hitéletben ellátásának gyakorlata példaértékű, hiszen a Kanadában élő Msgr. dr. Miklósházy Attila SJ személyében a nyugati szóránymagyarságnak van kinevezett püspöke. Távollétében az európai magyar misszióért a püspök európai delegátusa, a Münchenben élő dr. Cserhádi Ferenc főlelkész a felelős. A magyar püspök intézménye szimbolikus, hiszen hívei az általános egyházjog szerint a területi részegyházakhoz tartoznak. Így Németországban, Franciaországban vagy bárhol Nyugat-Európában egy magyar bérmálást vagy püspöki látogatást diplomáciai előkészületek, az adott egyházmegye főpásztoraival történő egyeztetések előznek meg. A diplomáciai egyeztetés többletfeladat ugyan, de mégis követendő példa a nyugati gyakorlat, ahol a pasztoralizáció a nyelvhasználat figyelembevételével és nem annak mellőzésével történik. A nyelv, ill. az anyanyelven történő hitgyakorlás joga az, ami a püspök kinevezést indokolttá, szükségessé tette. Joggal tehető hát fel a kérdés: miért lehet a nyugat-európai szóránymagyarságnak magyar püspöke, és miért nem lehet az őshonos, tömbben élő szlovákiai magarságnak? Mért nem érvényesíthető a nyugaton természetesnek számító elv, amely szerint a krisztusi tanok terjesztését olyan nyelven és olyan papok által kell terjeszteni, amelyet és akiket a hívők megértenek.

Szlovákia főpásztorai erről nem akarnak tudomást venni, sőt Sokol érsek 2002 októberében arra buzdította komáromi imanap szervezőit, hogy főpásztoruknak dr. Miklósházy Attilát, a külföldön élő magyarok püspökét kérjék fel (*Új Szó*, 2002. október 30.). Az érsek javaslata szerint tehát a szlovákiai magyar katolikus hívek főpásztorai inkább lehet egy Kanadában élő püspök, mint egy szlovákiai magyar egyházi személy. Ez a javaslat nem csupán azért elszomorító, mert az őshonos, csaknem négyszázezer hívőt számláló tömbmagarságot a szóránymagyarság helyzetéhez hasonlítja, hanem mert a külföldi magyarok püspökére hivatkozik, s így mintegy

elismeri, hogy a szórványmagysárság anyanyelvű pasztorációja jobban szervezett, mint a szlovákiai magyaroké: nekik van magyar püspökük, a szlovákiai magyaroknak pedig nincs.

3.8. „Elbirkásított” nyáj

(Intézményi és szervezeti problémák)

A szlovákiai magysárság kisebbségi helyzetéből és történelmi „tapasztalataiból” adódóan kialakulásától kezdve sokat adott klerikusai véleményére. A trianoni béke után kisebbségi létének határait tapogató, önmagát szervező magysárság közösségi és kulturális életének újrateremtésében nagy szerepe volt a kor katolikus papságának és a munkát megszervező Fischer-Colbrie Ágoston püspöknek, aki 1925-ben bekövetkezett haláláig a szlovák püspöki kar egyetlen – és egyben utolsó – magyar püspöke²⁰ volt (Molnár 1998, 218). A szlovenszkói magyar katolikus papság közösség-szervezői tevékenységének köszönhetően a két világháború közötti időszakban átfogó jellegű vallási reformmozgalomra került sor. A keresztény valláserkölcsi alapon működő egyházak köré szerveződő ifjúsági mozgalmak közül mindenekelőtt a Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület (SZKIE), a Szlovenszkói Magyar Cserkészszövetség²¹, az egyetemistákat összefogó Prohászka Kör és Szent György Kör említhető meg. A felnőtt diplomás katolikus értelmiséget a Magyar Akadémikusok Keresztény Körei (MAKK) képviselték, a katolikus magyar írókat pedig a Mécs László premontrei papköltő szervezte Szent Pál Irodalmi Egyesület tömörítette (Molnár 1998, 219–220). A szlovákiai magyar katolikuság termékeny sajtóval rendelkezett: az *Új Élet* (1932–1942), a *Katholikus Lelkipásztor* (1923–1938), a *Szűz Mária Új Virágoskertje* (1922–1944) című hitbuzgalmi lapok mellett regionális jellegű, időszaki kiadványként jelent meg a *Katolikus Értesítő* (Komáromban 1934–1937 között), a *Kassai Katholikus Egyházi Tudósító* (Kassán 1922, 1930–1944), a *Krisztus Királysága* (Rozsnyón 1928–1944 között) (Molnár 1998, 220–221). A szlovenszkói katolikus papság rétegpasztoralizációs és közösség-, ill. kultúraszervező tevékenységének nagy szerepe volt tehát a magyar nyelv és nyelvhasználat megtartásában. A második világháború után az egyházat sújtó rendelkezések a kisebbségi és többségi hívőket egyaránt érintették, de a magyar főpásztor hiánya csak fokoztat a katolikus magysárság ziláltságát. A hontalanság éveit követő kommunista diktatúra során a második vatikáni zsinat egyházújító törekvései ellenére is nagyon nehezen indultak meg a civil kezdeményezések. A katolikus egyház megkövesedett külső formákkal rendelkező, mozdulatlan tömegegyházzá vált, amely elvesztette vonzerejét a fiatal nemzedék számára (Molnár 1998, 250).

A rendszerváltás utáni szlovákiai magyar katolikus hívők közösségét az alulról építkezés hiánya, az egyházszerkezeti és az egyház körül szerveződő struktúrák hiánya jellemezte és jellemzi. Ez a helyzet a keresztény értelmiség kialakulatlanságára és a hívők önálló kezdeményezőkéességének hiányára vezethető vissza (Gyurgyík 1991, 137). Amíg a nyugati társadalmak katolikusai aktív, tevékeny alakítói az egyház körül szerveződő vallási életnek, addig Közép- és Kelet-Európában a katolikus egyház képviselőinek autoritása nem,²² vagy csak korlátozottan engedi meg a hívek beleszólását az egyházi ügyekbe.

A szlovákiai magyar kisebbség intézményi és szervezeti problémái szorosan összefüggnek a magyar nyelvű hitoktatóképzés, továbbá a hivatásgondozás, a papi továbbképzés, a rétegpasztoralizáció és az ifjúsággondozás hiányával, de ide tartoznak az olyan problémák is, mint az egyházi oktatási intézmények alacsony száma, a magyar nyelvű egyházi sajtó és a magyar katolikus szervezetek alulszervezettsége.

3.8.1. A magyar nyelvű hitoktatóképzés hiánya

Az iskolai hitoktatás a rendszerváltás óta államilag engedélyezett, bizonyos korosztályok számára kötelezően választható tantárgy, ezzel szemben jelenleg Szlovákiában nem létezik magyar nyelvű katekétaképzés. A magyar anyanyelvű iskolák hitoktatói 1989 után a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében hároméves magyar nyelvű tanfolyamon vettek részt. A képesítésüket az Egyház ugyan elismerte, de az állam nem. Így azok, akik ezen a tanfolyamon nyertek képesítést, az iskolákban mint szakképzetlen munkaerők taníthatnak. Ezt követően a pannonhalmi Bencés Hittudományi Főiskola szervezett magyar nyelvű hitoktatóképzést Komáromban. Az itt végzett hitoktatókat még a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegye előljárósága sem ismerte el, hallgatói néhány kivételtől eltekintve nem kaptak kánoni missziót. Aki tehát Szlovákiában ma szakképzett hitoktató kíván lenni, az csak szlovákul tanulhat. A Pozsony melletti Félben létrejött a Magyar Hitoktatási Központ, amely szervezte és irányította a magyar nyelvű hitoktatók munkáját. A központ módszertani központként is működött, vallásos irodalmat és oktatási kiadványokat, segédkönyveket is biztosított a magyar katekétáknak. A Magyar Hitoktatási Központ jelenleg működésképtelen, mivel a központot irányító plébánost áthelyezték, és azóta nincs pap, aki ezt a feladatot (is) felvállalná.

Nyelvi szempontból nem csupán arról van szó, hogy nincsenek, nem lesznek magyar nyelven végzett hitoktatók, akik a hittant magyarul oktatnák, hanem hogy gondot jelent majd a magyar nyelvű hittankönyvek bebiztosítása is.

3.8.2. A hivatásgondozás, a papi továbbképzés, a rétegpasztoralizáció és az ifjúsággondozás hiánya

Szlovákiában nem csupán a magyar katolikus intézmények száma, színvonala és helyzete marad el messze a kor kívánalmaitól, hanem a papi utánpótlás, a papi továbbképzés, a céltudatos felnőtt- és ifjúsággondozás is. 1990 februárjában megalakult a szlovákiai magyar papok társulata, a Glória. A társulat vezetősége működéséhez egyházi jóváhagyást kért, de a nagyszombati megyés püspök nem foglalt pozitív állást, így a csoportosulás csak kiadóként működhet. A szlovákiai magyar katolikus papok általában elszigetelten működnek egymás mellett, s bár az egyes esperességekben ún. papi rekollekciókon havonta találkoznak, összefogott magyar papi továbbképzésről mégsem beszélhetünk. A rekollekciókon összejevő klerikusok a lelkipásztori hivatás gyakorlati gondjait beszélik meg, de a pasztoráció nyelvi vetületeinek megoldására ezek a találkozások nem elegendőek. A Magyar Tudományos Akadémia által szlovákiai kutatóállomásként Dunaszerdahelyen létrehozott Gramma Nyelvi Iroda tervei között szerepel egy olyan szemináriumsorozat szervezése, amely

során nyelvi továbbképzést (retorikai, stilisztikai jellegű előadásokat) szerveznének katolikus papok számára.

Az intézményi és szervezeti problémák közé sorolható, hogy a szlovákiai magyar katolikus ifjúság gondozása jó esetben is csak regionálisan, országos szinten viszont egyáltalán nincs megoldva. A rendszerváltás után beindult ugyan az ifjúsági munka területén a Keresztény Ifjúsági Közösség (KIK) mozgalmának laza szerveződése, amely a szlovákiai magyar katolikus ifjúságot kívánta évenkénti lelkigyakorlataival, évközi találkozóival összefogni. A kezdeti lelkesedés irányítás hiányában fokozatosan elapadt, a KIK mára megszűnt országos méretű szervezetként működni, és a fiatal közösségek önmaguk kezdeményezőképeségének, ill. a helyi plébános aktivitásának függvényében működik.

A „kikések” mellett szélesebb és ökumenikusabb alapon alakult újjá a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség, amelynek 2002-ben 1616 tagdíjat befizetett cserkésze volt. A SZMCS valláserkölcsei alapokon működő ifjúsági mozgalom: minden évben szervez lelkigyakorlatokat, táboraiban, országos, ill. regionális rendezvényein és egyéb foglalkozásain nagy súlyt fektet a vallásos nevelésre és a magyar kultúra ápolására. A szlovákiai magyar cserkészcsapatok többsége katolikus vagy református közösségek mellett alakultak, gyakran a helyi katolikus pap vagy a református lelkész támogatásával. Annak ellenére, hogy az egyházak támogatják a cserkészeket, nincs olyan pap, aki felvállalná a cserkészek (országos) pasztoralizációját. A cserkészszövetség minden évben megrendezésre kerülő kiképző- és csapattáboraiiban – néhány önfeláldozó példát leszámítva – csak a kötelező vasárnapi szentmise szentségének kiszolgáltatására jelennek meg katolikus papok. Sajnálatosan arra sincs nagy esély, hogy a szemináriumokban tanuló kispapok nyári táborokban vegyenek részt, hiszen a kispapokat nyaranta általában külföldre küldik nyelveket tanulni. Az egyházi támogatottság ellenére a katolikus papság többsége hivatásukkal járó elfoglaltságuk, több plébánián teljesített szolgálatuk miatt nem vállalja, nem vállalhatja a cserkész ifjúság pasztoralizációját.

3.8.3. Az egyházi oktatási intézmények alacsony száma

Az intézményi és szervezeti problémák között kell említeni a katolikus magyar iskolák elenyésző számát (8 alapiskola, 2 középiskola) is, amely hátráltatja a magyar anyanyelvű katolikus értelmiség képzését is.

Annak ellenére, hogy a szlovákiai magyar nyelvű katolikus iskolák és gimnáziumok száma nem éri el az arányaihoz szükséges képviselőt, mégis – jórészt az elmúlt évtized KIK- és cserkészszolgálatának köszönhetően – kialakulóban van a fiatal magyar katolikus értelmiség. Nem beszélhetünk ugyan a két világháború között tapasztalt vallási megújulásról, de mégis történt biztató elmozdulás: 40 évnyi visszatorzulás után folyamatosan épül ki a magyar katolikus értelmiség. A kérdőíves felmérést egyetemista vagy frissen diplomázott gyakorló magyar katolikusokkal töltem ki, akik válaszaikkal bizonyították, hogy tisztában vannak a szlovákiai katolikus magyarság gondjaival, és magukénak érzik gondjait.²³

Inkább pszichológiai okokból kellene, hogy legyen (nyugodtan élhesünk, a vallásban teljesen szabadok legyünk, anyanyelvi szinten gyakorolhassunk mindent), főleg az idősebb hívők számára. Érdemi munkát

(pl. a magyar hívek érdekeinek kiharcolása) nem hiszem, hogy tudna végezni, mivel a „másik oldal” mindent elkövetne az akadályoztatására, már csak megszokásból is. Nekem tulajdonképpen mindegy, de inkább legyen magyar püspök, mint ne.

(B. T., egyetemi hallgató, Komáromfűss)

Tanulhassanak, fejleszthessék magukat a magyar nemzetiségű papok anyanyelvükön, hogy ezáltal még többet tudjanak átadni. Ezzel ugyanolyan esélyt kapnának a magyar nemzetiségű papjaink, mint szlovák kollégáik, mert lenne egy saját önálló püspökük, aki védőszárnyai alá tartoznának, egy újabb út nyílna külföld felé. Fontosnak érzem, hogy megértse a püspök papjait.

(Cs. I., kertészmérnök Komárom)

A magyar hívőket nem képviselheti, gondozhatja jobban egy szlovák püspök. A magyar hívek magyar püspökhöz tartoznak. Ez a világ legtermészetesebb dolga. A magyar püspök megérti és szíven viseli a magyar hívek sorsát, törődik azzal, hogy a magyar anyanyelvű emberek szívéből szólhassanak a szentmisén, és teljesen részt tudjanak venni azon. A búcsújáró helyeken gyakran meg van hirdetve egy magyar nyelvű szentmise, és amikor már arra kerülne a sor, kiderül, hogy nincs is biztosítva magyar lelkiatya meg kántor. Persze hogy nincs, hiszen a magyar hívek igazából nem érdekesek, senki fiai. Ez gyakran okoz csalódást az embereknek, fáj és felháborodást is, bizalmatlanságot is kelt az Egyház iránt. Sokan már úgy gondolják, szándék van e mögött. Az Egyház édesanyánk kellene, hogy legyen, nem a mostohánk. A magyar püspöknek örülnének a hívek, hiszen kívánják is, várják őt. Úgy gondolom, a papi és szerzetesi hivatásokból is több lenne.

(G. Zs., egyetemi tanár, Bábindal)

A magyarságot (főleg a magyar papokat) jobban összetartaná. Ahhoz, hogy effektíven tudjon működni, mindenképpen szükség lenne a jelenlegi egyházmegyerendszer felülbíráására.

(H. Z., egyetemista, Udvard)

Az embernek alapvető emberi joga, hogy vallását a saját anyanyelvén gyakorolja. Ehhez hozzátartoznak olyan vallási események, melyet csak püspök végezhet el.

(N. A, tanár, tolmács, Pered)

A válaszokból egyértelműen kitűnik, hogy a kialakulóban lévő szlovákiai magyar katolikus értelmiség részére a magyar püspök kinevezésének kérése nem csupán (egyház)politikai, hanem nyelvhasználati kérdés is. Tisztában vannak azzal, hogy az anyanyelvnek fontos szerepe van a hitélet gyakorlásában is, alapvető kisebbségi jogként értelmezik, és ezzel az értelmezéssel fordulnak a szlovák katolikus egyház felé. Az előrehaladott nyelvcsere helyzetét megélő Nyitra-vidéki adatközlőim sokkal érzékenyebben foglaltak állást a magyar nyelvű pasztoralizáció igénye mellett, hiszen ők éltek meg a legintenzívebben anyanyelvüknek a templomokból való kiszorulását.

3.8.4. Egyházi sajtó

A szlovákiai magyar katolikusság szervezetlensége abban is megnyilvánul, hogy a katolikus magyarság a médiákban szinte alig van képviselve. Szlovákiában magyar nyelven egy országos terjesztésű hetilap, a *Remény* jelenik meg kb. 17 ezres példányszámban. A szlovákiai magyar katolikus hitélet kérdéseivel foglalkozó hetilap a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegye jóváhagyásával 1990-től jelenik meg, kezdetben Koller Gyula, majd Herdics György főszerkesztésében.

A Szlovák Püspöki Kar egyéb kiadványokat is küld a magyar plébániákra, de csak szlovák nyelven. Magyarul csupán a püspökkari körlevelek jelennek meg. A Szlovák Rádió Magyar Adása havonta két alkalommal sugároz félórás katolikus magazinműsort *Világosság* címmel.

Az utóbbi évek pozitív előrelépéseként könyvelhető el, hogy fiatal lelkipásztorok évente *Katolikus Magyar Vasárnap* címmel katolikus naptárat szerkesztenek, ill. hogy a Glória Társulat Nádszeggen egyházi könyvkiadót működtet.

Komoly áttörést jelentett a szlovákiai magyar katolikus honlapok megjelenése a világhálón. A www.katolikus.sk internetes elérhetőség a szlovákiai magyar katolikusok portálját nyitja, de a világhálón megtalálható a Glória Kiadó (www.gloria.sk), a Jópásztor Társulat (www.jopasztor.sk), a *Remény* hetilap (www.remeny.sk) és a dunaszerdahelyi Szent György plébánia (www.ds-rcc.sk) weboldala is. A jórészt Dunaszerdahelyen szerkesztett igényes honlapok bő és érdekes anyaguk ellenére a hívók kis százalékához jutnak el, hasznuk jórészt a határok fölötti magyar (egyházi?) kapcsolattartásban merül ki.

3.8.5. Magyar katolikus szervezetek

1993-ban a magyar katolikus értelmiség összefogására megalakult a szlovákiai magyar Pax Romana Egyesület. A szlovákiai magyar katolikus lelkipásztorok két, az önszerveződés jeleit mutató egyesületet hoztak létre, a Glória Társulatot és a Jó Pásztor Alapítványt. Az előbbi inkább kiadói tevékenységet folytat, míg az utóbbi a lelkipásztori továbbképzés feladatait vállalta magára.

A katolikus szervezetek közé tartozott korábban a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom is, hiszen annak ellenére, hogy politikai pártként működött, jelentős katolikus tömegeket tömörítve eredményes keresztény közéleti tevékenységnek is az ösztönzőjévé és kiindulópontjává vált. A Magyar Koalíció Pártja a koalíciós átalakulások után bár megtartotta katolikus tömegbázisát, de magyar katolikus szervezetnek csak erős megszorításokkal nevezhető.

4. Bárányok fölött farkasok (A Szlovák Püspöki Kar nyelvpolitikája)

4.1. Egyháztörténeti előzmények

Az internetes kérdőívben leírt vélemény, miszerint „a magyar hívek igazából nem érdekesek, senki fiai”, nem új keletű dolog. András Károly 1991-ben megjelent, megállapításaiban jórészt máig aktuális tanulmányában a Szlovákiában élő magyarokat

nem csupán nemzeti, hanem vallási kisebbségként is definiálja (András 1991, 13): a szlovákiai magyarság egésze nemzeti, nagyobb része – a katolikus magyarság – emellett még egyházi kisebbség is. A református szlovákiai magyarság nem alkot vallási kisebbséget, hiszen a hét református egyházmegye túlnyomó része színmagyarnak mondható.

A magyar főpásztor hiánya Szlovákiában, az ún. „tabula rasa” helyzet (András 1991, 24) a múlt század húszas éveitől tartja magát. Fischer-Colbrie Ágoston halála után a szlovákiai magyar papság szinte évenként fordult memorandumaival a csehszlovák kormányhoz és a fölöttes egyházi hatóságokhoz (Molnár 1991, 94–95). Törekvéseiket jól példázza az az 1928 júniusában Rómába eljuttatott memorandum, amelynek számos pontja – a közben eltelt 80 esztendő dacára – mind a mai napig megőrizte sürgető aktualitását (Molnár 1991, 51). A Rómába juttatott emlékirat többek között kérte

„a nagyszombati apostoli adminisztratúra déli részén, ahol a magyarság összefüggő sávban lakik, Pozsonytól Léva és Ipolyságon át kelet felé eső területen új püspökség létesítését”,

továbbá kérte

- a) arányos képviselőket az egyházhatalom hivatalában, az előléptetéseknél, kitüntetésekénél, kanonoki kinevezéseknél és egyéb hivatalokban, kivált a papnevelő intézetekben;
- b) magyar papnevelő intézetet magyar előjárókkal. A hittudományi oktatásban a magyar tanítási nyelv bevezetését is olyan tárgyaknál, amelyeket jelenleg tót nyelven adnak elő;
- c) kérjük és kívánjuk, hogy a magyar plébániák élére magyar nemzeti-ségű és érzésű papok állíttassanak;
- d) az istentiszteleteken nyelvhasználata tekintetében kérjük és kívánjuk, hogy egyedül a hívek akarata szolgáljon irányadóul;
- e) nincs kifogásunk az ellen, sőt örvendünk annak, hogy a szétszórtan élő tótajkú híveknek különös gondját viselik, de viszont megkívánjuk, hogy ugyanúgy gondoskodjanak a szétszórtan vagy kisebbségben élő magyar hívekről is.”

Az egyházi hatóság a szocializmus időszakában közömbösen viselkedett a magyar nyelvű hívei gondjai iránt. Akadt püspök, aki bár tudott magyarul, magyar hívei köszöntését csak szlovák nyelven volt hajlandó fogadni (Molnár 1998, 251). Megtörtént, hogy a magyar vagy vegyes nyelvű vidékre helyezett szlovák nemzetiségű pap magyar hívei számára csak szlovák nyelvű szentmisét mondott. A katolikus papságnak az államtörekvéseket kiszolgáló asszimilációs törekvéseire korábban is akadt példa, hiszen bár az 1920-as csehszlovák nyelvtörvény 1926-ban megjelent végrehajtási utasításai nem szóltak be az egyházak belső életébe, mégis akadtak egyházi hatóságok, akik a lakosságilag vegyes területen sorra kezdték megszüntetni a magyar nyelvű istentiszteleteket, ill. tiltották be a magyar nyelvű egyházi népének lést (Molnár 1991, 28).

A rendszerváltást követő években az egyház berkeit is átjárta a demokrácia szele. Az 1989-es változások után egyetlen alkalommal nem érseki kinevezéssel, hanem demokratikusan, a papok választásával kerültek vezetők az esperesi kerületek élére. A kezdeti, reményteljes időszakot hamarosan az időhúzás politikája itatta át: a szlovák püspöki kar folyamatosan elodázta a magyar főpásztor kinevezését, és nem vette figyelembe, vagy csupán a papi hivatásokat kiimádkozó egyházi rendezvényként kezelte a komáromi imanapokat.

4.2. Felszívó nyelv – felszívó egyház

Szlovákiában a szlovák egyház nemzetiségi politikája, a magyar püspök kérdéséhez való viszonyulása nyelvhasználatot formáló tényező. A stabil, egynyelvűen magyar, ill. magyar domináns magyar–szlovák kétnyelvűségi helyzet erőzójában a katolikus egyházpolitikának szerepe van. A szlovák püspöki kar feltételezhetően tisztán látja a magyar hívők gondjait, tisztában van a magyar egyházi nyelvhasználat jelentőségével és a magyar anyanyelvű és érzelmű főpásztor kinevezésének fontosságával is. A jelenleg tapasztalható katolikus egyházpolitika 1920 óta hagyományaiban nem, csupán módszereiben változott, amennyiben ezek finomabbak, a demokratizálódó társadalomhoz igazítottak lettek. Mivel az egyház a polgári világtól saját hierarchiája révén elkülönül, így a nyelvi jogok érvényesítése ebben a rendszerben még bonyolultabb. Szlovákia katolikus főpásztorai tisztában vannak ezzel a fegyvertényvel, paradox módon ez nyújt számukra védettséget akár saját híveik kéréseivel szemben (is).

Az egyházi hitélet magyarnyelvűségének megőrzése fontos nyelvi kérdés. Tudatosítani kell, hogy az anyanyelv használata emberi jog, és hogy nyelvi jogainak érvényesítése érdekében a szlovákiai magyar katolikus és nem katolikus közösségnek felelősségteljesen kell képviselnie nyelvi és nemzetiségi érdekeit. A hitélet nyelve olyan nyelvhasználati színtér, amelyet – sem kisebbségi, sem többségi helyzetben – nem lehet csupán az egyház magánügyeként értelmezni. A magyar püspök kinevezésének akadályozásából eredő nyelvi és nyelvhasználati következmények az egész szlovákiai magyarságra hatással vannak és lesznek, így nem fogadható el az az álláspont, hogy a magyar főpásztor kinevezése csupán az illetékes szlovák főpásztorok magánügye. A közel nyolcvan éve tartó egyházi képviselet hiánya elősegítette a magyar domináns kétnyelvűségnek a szlovák nyelv irányába való elmozdulását, és komoly esélye van annak, hogy ez a „fejlődés” a magyar nyelvet fokozatosan kiszorítja a katolikus templomokból.

Az egyházi magyar nyelvhasználat státusának megerősítése a szlovákiai magyar papság és a hívők közös, összefogott tevékenységét jelenti. Az évenként megrendezésre kerülő imanap és a papi hivatásokért szervezett imadélutánok mellett meg kell szervezni a szlovákiai magyar katolikusság érdekképviseletét: a főpásztor mellett jól működő szervezeti hálóra van szükség, amely a magyar püspök munkásságát előkészítené és szervezné. Ez a szervezet nem bontaná meg a katolikus egyház egységét, hiszen rendezvényei a katolikus magyarság hitéletét erősítenék. Emellett viszont fontos szerepet töltené be a magyar nyelv pozíciójának az egyházi életben való megerősítésében. Ezt a szerveződést a már meglévő társulásokra (Jópásztor Társulat, Glória) és egyesületekre (Gábrriel Polgári Társulás) kellene alapozni, ame-

lyek tevékenységi területét fokozatosan ki kellene szélesíteni. Irányadóként figyelembe kellene venni a szlovákiai református egyház törekvéseit, amely lelkészei vezetésével és a hívek közös munkájával látványos eredményeket ért el az egyházszervezés terén. Mivel a katolikus egyház szlovák fópásztorai feltételezhetően továbbra is a halogatás politikáját választják (pl. a 14. imanaptól való távolmaradásuk is ezt erősíti meg), így a szlovákiai magyar katolikusság érdekképviselőit meg szervezése nem csupán (egyház)politikai, hanem nyelvpolitikai kérdés is.

5. Hitbe vetett nyelv – nyelvbe vetett hit (Zárszó)

A szlovák egyház nyelvpolitikájának elemzésekor felvetődik a kérdés, hogy mivé válik a nyelvbe vetet hitünk, ha (már) a hitünk nyelve (is) *foszladozni, szakadozni* kezd. Nyelvészeti fogalommal élve: nem várható-e joggal, hogy a magyar nyelv akciópotenciáljába, tehát a nyelv eredményes használhatóságába vetett bizalom megrendülése felerősíti a magyar nyelv szlovákra való cseréjét? Az egyházi nyelvhasználat szlovákká válásával a katolikus egyház nem vesztené el magyar híveit, sőt a szlovákiai magyarság sem szűnne meg, de egy olyan fontos magyar nyelvhasználati színteret veszítene, amely jelentősen hozzájárulna a nyelvcseréhez.

Jegyzetek

1. A kétnyelvűség, tehát két nyelv rendszeres használata a társadalomban csak akkor tartható fenn huzamosabb ideig, ha az egyes nyelveknek jól körülhatárolható funkciói vannak (Bartha 1999, 123). Az a nyelv, amely a magánszférára, a családi életre szorul vissza, néhány generáción belül el szokott tűnni” (Hermann és Imre 1987, 528; Kiss 1994, 110). Ilyenkor a beszélők az addig használt nyelvről egy másik használatára térnek át, vagyis *nyelvcserére* kerül sor.
2. Egyházi szemszögből csupán egyetlen, egyetemes katolikus egyház létezik, ezért munkámban a szlovák katolikus egyház megfogalmazás csupán nyelvi, nyelvpolitikai fogalomként használatos.
3. *Emelkedett funkciókban* az adott nyelv legnagyobb presztízsű, standard változata, vagyis az ún. emelkedett kód használatos. Emelkedett funkciók közé a szépirodalom, az államigazgatás, a tömegtájékoztató, az oktatás, a tudományos kutatás, a vallási ceremónia tartozik. Ezzel szemben állnak a *közönséges funkciók*, mint pl. a családtagokkal, barátokkal, közeli ismerősökkel folytatott kötetlen társalgás, amelyek során az ún. közönséges kód, a mindennapok beszélt nyelve kerül alkalmazásra.
4. A kommunista diktatúra időszakában a református lelkészek képzése is szlovák nyelvű volt. A református lelkészképzés ma már magyar nyelvű: a *Szlovákiai Magyar Református Lelkészegyesület* és annak Komáromban és Kassán létesített *katechetikai szemináriuma* lelkészeket képző teológiai karral bővülve *Kálvin János Teológiai Akadémiává* alakult át, amely 1999-ben már ki is bocsátotta első végzett teológusait (vö. Lanstyák 2000, 121; *Új Szó*, 2002. november 5.).
5. Annak ellenére, hogy a református egyház egyharmadát 1945 után Magyarországra telepítették (András 1991, 16), a Szlovákiában jelenleg működő 7 egyházmegye közül 5 színmagyar, 2 pedig vegyes nyelvű.

6. Azért feltételezhető, hogy a magyar katolikus hívők száma a magyarság létszámának csökkenése ellenére növekedett, mivel a 2001-es népszámlálás során Szlovákia lakossága bátrabban vállalta felekezeti hovatartozását, mint 10 évvel korábban. A feltételezett 400 000 katolikus magyar valószínűleg több, hiszen vannak magyarul beszélő, de magukat szlovák nemzetiségűnek valló hívek is.
7. Vö. Máté 7, 7–9.
8. 1995. február 22-én két autóbusznyi hívőserreg – papok és világiak – indult a Vatikánba, hogy több mint 53 000 aláírást nyújtson át II. János Pál pápának a magyar anyanyelvű főpásztor kinevezését kérve.
9. A Jópásztor Társulat 1997-ben alakult. Célja és fő küldetése a komáromi imanapok előkészítése és megrendezése, valamint hasonló jellegű kezdeményezések segítése, az imanapokkal kapcsolatos különböző tevékenységek szervezése, a magyar nyelvű hitoktatás és a hitoktatók felkészítésének támogatása, továbbá olyan papok és szerzetesek támogatása, akik elfogadták Isten hívását, és támogatják a Társulat céljait.
10. Vö. Márk 16,15.
11. A II. vatikáni zsinat – a katolikus egyház 20. századi történetének legjelentősebb eseménye – 1962. október 11-én kezdődött meg, és radikális fordulatot hozott az egyház életében. A tanácskozás négy éven át tartott, évente 2-3 hónapos ülésszakokkal, és 1965. december 8-án ért véget. A zsinatot az átmeneti pápának szánt XXIII. János pápa hívta össze, majd halála után VI. Pál pápa fejezte be. Célja a katolikus egyház belső életének, valamint a modern világhoz fűződő viszonyának a megújítása volt. A zsinat ünnepélyes megnyitására 2540 zsinati atya vonult be a Szent Péter-bazilikába – ez volt az egyháztörténelem eddigi legnépesebb gyűlése. A zsinat úgy lett korszakalkotó, hogy egyetlen új dogmát sem hirdetett ki: a zsinat került a ítélezést és az elítélést. A 16 elfogadott zsinati dokumentum közül alapokmánynak és csúcspontnak számít a „Lumen gentium” című, az egyházzól szóló dogmatikai konstitúció. A vallásszabadságról szóló nyilatkozat a zsinat legradikálisabb döntése. A liturgia változására vonatkozó határozat lehetővé tette a nemzeti nyelv használatát a szentmisében is. Jelentős előrelépést tett a zsinat az ökumenizmus terén, a nem katolikusok, a nem keresztények, a zsidóság és a nem hívők irányában. A tömegtájékoztatásról is született zsinati határozat. A zsinat korfordulót jelentett a katolikus egyház életében, évszázados törvényeket, szokásokat változtatott meg, és általa az egyház visszanyerhette a hitelességét azok szemében is, akik a történelmi szerepének alkonyát jósolták.
12. Az egyházi dokumentum következő, 3. §-a tartalmaz viszont egy utalást, amelynek értelmében „E szabályok keretén belül az anyanyelv használatáról és annak módjáról a 22. pont 2. §-a szerint a területileg illetékes egyházi tekintély hivatott a döntésre, melyet adott esetben a szomszédos, azonos nyelvű területek püspökeivel egyeztetni kell, és az Apostoli Szentszéknek kell jóváhagynia, azaz megerősítenie”. Az *irányítás a hierarchia kizárólagos joga alcímet viselő* általános 22. 1. § irányelv pedig egyértelműen kimondja, hogy „A szent liturgia irányítása egyedül az egyházi tekintélytől függ: az Apostoli Szentszékre és a jogszabályok szerint a püspökre tartozik”. Sokol érseken tehát számom lehetne kérni a Vatikáni Zsinatnak az anyanyelv használatára vonatkozó határozatait, mivel ő az az egyházi tekintély, akitől a liturgia irányítása függ.
13. A II. vatikáni zsinat határozatai kétélű „fegyverek” a magyar püspök kinevezhetőségének indoklásában: az idézett dekrétum első fejezetének a püspök kinevezéséről szóló 20. pontja alatt a következőket olvashatjuk: „Mivel a püspökök lelki és természetfölötti rendeltetésű, apostoli hivatalát az Úr Krisztus alapította, ez a Szentséges Egyetemes Zsinat kinyilvánítja, hogy a püspökök kinevezési és beiktatási joga sajátosan, különlegesen és magától értetődően kizárólag az arra illetékes egyházi tekintélyt illeti. Ezért az Egyház szabadságának helyes megvédése és a Krisztus-hívők javának megfelelőbb és akadálytalanabb biztosítása végett a Szentséges Zsinat azt óhajtja, hogy *polgári hatóságok a jövőben semmiféle jogot vagy kiváltságot ne kapjanak a püspöki kinevezés, bemuta-*

- tás vagy jelölés dolgában (kiemelés tőlem – M. J.); a polgári hatóságok jóakarátát az Egyház iránt a Szentséges Zsinat hálás lélekkel elismeri és igen nagyra értékeli, mégis teljes tisztelettel arra kéri őket, hogy az említett jogokról vagy kiváltságokról, melyekkel jelenleg megegyezés vagy szokásjog alapján rendelkeznek, az Apostoli Szentszékek előtt megbeszélés után önként mondjanak le.” (Christus Dominus, 20. pont.) Többek között az idézett dekrétum kiterjesztésével tarthatja Ján Sokol a magyar hívek kérését „laikusnak” és „nem egészségesnek” (vö. *Új Szó*, 2002. júl. 18.).
14. Az egyházi hivatal elvesztéséről az Egyházi Törvénykönyv 1740–1752. számú kánonjai rendelkeznek. Ezek alapján a plébános alkalmatlansága, súlyos hibája, eredménytelensége vagy ártalmas volta miatt elmozdítható, ill. a hívek érdekében áthelyezhető. Az *elmozdítás* inkább büntetésként szerepel, míg az *áthelyezésbe* „az Isten és a lelkek iránti szeretetből” *kell* beleegyezni. A törvénykönyvben a nyelvtudás hiánya mint az elmozdítás vagy az áthelyezés oka nincs megemlítve, de az áthelyezés lehetőséget nyújt a megyés püspököknek, hogy a hívek és az egyház érdekeire hivatkozva különösebb konkrét indok megnevezése nélkül elhelyezzen (a magyar területeken eredményes lelkipásztori tevékenységet kifejtő, a magyar közösséget összefogó) plébánosokat.
 15. A Jópásztor Társulat a Szlovák Püspöki Kar elnökéhez, valamint Szlovákia minden püspökéhez eljuttatott memoranduma szerint Magyarországon jelenleg mintegy 50 szlovákiai magyar papnövendék tanul.
 16. A Szlovák Katolikus Püspöki Konferencia és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia közötti párbeszéd igen élénk, a két kar küldöttjei évente többször is találkoznak (*Katolícke noviny*, 2001. szeptember 23.; 2002. május 26.; *Új Szó*, 2002. október 2.). Feltételezhető tehát, hogy a Magyarországon tanuló kispapok számáról a szlovák püspöki kar nem a memorandumból értesült először.
 17. A „felvirágzás” eredményei: az elmúlt hat évben 7 templom és 15 parókia épült, 68 templom és 60 lelkészlak teljes felújítása történt meg. Egy új iskola épült, 14 iskola-épületet sikerült renoválni. A református egyház komoly sikereket könyvelhet el a közoktatás terén is: Érsekkétyen óvodát, Martoson, Alistálon, Érsekkétyen, Rozsnyón és Vajánban alapiskolát, Rimaszombatban és Léván pedig gimnáziumot működtet. Oktatási intézményeiben összesen 650 növendék tanul, a komáromi Calvin J. Teológiai Akadémia akkreditálása pedig bekerült az új kormány programjába (*Új Szó*, 2002. november 5.).
 18. Pozsonyban jelenleg kb. 110 szeminarista tanul. A 18 magyar anyanyelvű kispap közül kettő elsőéves, négy másodéves, három harmadéves, kettő negyedéves, négy ötödéves, három pedig hatodéves. „Magyar találkozók” kéthetente vannak, adatközlőm szerint összefogásuk „szinte egzisztenciális kérdés”.
 19. 249. kán. A papnevelés szabályzata gondoskodik arról, hogy a növendékek ne csak a hazai nyelvet sajátítsák el pontosan, hanem a latint is jól ismerjék, és azokban az idegen nyelvekben is kellőképpen jártasak legyenek, melyek tudása képzésükhöz vagy lelkipásztori szolgálatuk gyakorlásához szükségesnek vagy hasznosnak tűnik (ET).
 20. A többi magyar püspök ellen – a Szentszék és Csernoch János esztergomi érsek tiltakozása ellenére – az új államhatalom erőteljes hadjáratot folytatott és kiutasította az országból. Így kellett Csehszlovákiából távoznia 1919-ben (a békeszerződés aláírása előtt!) Báthy László nagyszombati érseki helynöknek, Radnai Farkas besztercebányai, Balázs János rozsnyói, Batthyány Vilmos nyitrai katolikus és Novák István eperjesi görög katolikus püspököknek (Sebők 1991, 69).
 21. Olyan neves papok és paptanárok foglalkoztak az ifjúsággal, mint Hornyák Odiló (Pozsony), Bíró Lucián (Komárom), Krammer Jenő (Érsekújvár), Horváth István (Ipolyság).
 22. Mi sem jobb példa erre, mint ahogy az érsek az imanap ügyében nála járt küldöttség kéreseit kommentálta. Ján Sokol szerint a küldöttség tagjai „laikus módon” közelítik meg a problémát, és kérésük „nem egészséges”. A magyar papságot kétségkívül vádolta, akik mást mondanak a híveknek, és mást közvetítenek a püspökség felé. A küldött-

ség azon konkrét kérdésére, hogy a magyar püspök kinevezése szempontjából milyen reményekkel nézhetnek a 14. imanap elé, az érsek válasza tömören annyi volt: semmi-lyennel (vö. *Új Szó*, 2002. július 18.).

23. Az internetes kérdőívbe beírt adatközlői válaszokat szerkezetileg nem, csupán helyes-írásilag változtattam meg.

Hivatkozások

- András Károly 1991. A magyar kisebbségek egyházi élete. *Regio*, 2. évf. 3. sz. 13–36. p.
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- V. Borbély Anna 1993. Az életkor, a nem és az iskolázottság hatása a magyarországi románok román és magyar nyelvhasználatára. *Hungarológia*, 3. sz. 73–85. p.
- V. Borbély Anna 2002. *Nyelvcseré*. Budapest.
- Gyurgyík László 1991. Katolikus magyarok Szlovákiában. A katolikus egyház helyzete Szlovákia magyarlakta területein. *Regio*, 2. évf. 3. sz. 131–139. p.
- Gyurgyík László 1994. *Magyar mérleg. A szlovákiai magyarság a népszámlálási és a népmozgalmi adatok tükrében*. Pozsony, Kalligram.
- Lanstyák István 2000. A magyar nyelv Szlovákiában. Budapest–Pozsony. Osiris–Kalligram–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Lanstyák István 2002. A magyar nyelv határon túli változatai – babonák és közhelyek. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2. sz. 143–160. p.
- Molnár Imre 1991. Vallás és egyház a szlovákiai magyarság életében. *Egyházforum*, 6. évf. 3. sz. 89–101. p.; 6. évf. 4. sz. 105–120. p.
- Molnár Imre 1998. A magyar anyanyelvű egyházak helyzete Csehszlovákiában. In: Tóth László (szerk.) 1998, 207–257. p. Budapest, Ister.
- Sebők László 1991. A katolikus egyházszervezet változásai Trianon óta. *Regio*, 2. évf. 3. sz. 65–88. p.
- Tóth László (szerk.) 1998. *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. I. köt. (*Történelem – demográfia és szociológia – nyelvhasználat és nyelvjelődés – a mindennapok kultúrája – vallás és egyház*). Budapest, Ister.
- Csoma László 1992. Zsinat előtt. *Új Szó*, 1992. febr. 18. 5. p.
- Erdélyi Géza 1992. Elvégzett és elvégzendő feladataink. A szlovákiai református keresztyén egyház élete és szolgálata a világméretű változások közepette. *Új Szó*, 1992. febr. 11. 7. p.
- Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Műhely–Osiris Könyvkiadó.
- Gyönyör József 1989. *Államalkotó nemzetiségek. Tények és adatok a csehszlovákiai nemzetiségekről*. Bratislava, Madách.
- Kiss Jenő 1994. *Magyar anyanyelvűek – magyar nyelvhasználat*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Hermann József–Imre Samu 1987. Nyelvi változás – nyelvi tervezés Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 44. évf. 32. sz. 513–531. p.
- Egyházi Törvénykönyv 1984 (elektronikus változat). Fordította: Erdő Péter © 1983 by Libreria Editrice Vaticana, Vatican City; az összes latin szövegekre, Sancta Sedes omnia sibi vindicat iura. Nemini liceat, sine venia Sanctae Sedis, hunc codicem denuo imprimere aut in aliam linguam vertere.
- Katekizmus (elektronikus változat). www.katolikus.hu.
- A II. Vatikáni Zsinat (elektronikus változat).

Internetes források:

www.vatican.va – a Vatikán honlapja.
www.katolikus.sk – a szlovákiai magyar katolikusok honlapja.
www.katolikus.hu – a magyar katolikus egyház honlapja.
www.katolik.sk – a szlovák katolikus egyház honlapja.
www.jopasztor.sk - a Jópásztor Társulat honlapja.
www.communio.hu/pppek – Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár honlapja.
www.gloria.sk – a Glória Kiadó honlapja.
www.remeny.sk – Remény hetilap honlapja.
www.ds-rcc.sk – a dunaszerdahelyi Szent György plébánia honlapja.

JÓZSEF MENYHÁRT
RELIGION AND LANGUAGE
(LANGUAGE POLICY OF THE CATHOLIC CHURCH IN SLOVAKIA)

The author in his study examines those religious policy issues that influence and expectedly will influence language usage, maintenance, and language change of Catholic Hungarians in Slovakia.

The recent language policy of the Slovak Catholic church and its influence on the language usage of Hungarian believers is inseparable from the basic problems of the Hungarian Catholic religious life. These are according to the author the following: a) the lack of major pastors (bishop or subsidiary bishop) and/or bishop officials with Hungarian mother language, b) priests with Hungarian mother language (ageing of priest with Hungarian mother language, lack of replacement/new generation priests, leaving of young priests), c) lack of education in Hungarian language for young priests with Hungarian mother language, and/or clumsiness of education in Hungarian language for young priests with Slovak mother language, d) institutional and organisational problems (lack of religious education in Hungarian language, professional training, further professional training of priests, conscious soul maintenance; low number of religious educational institutions), e) indifferent and sometimes even chauvinistic/anti-Hungarian attitude of responsible Slovak main pastors towards problems of Catholic believers with Hungarian nationality (releasing Hungarian-oriented priests from Hungarian parishes, who are often replaced by Slovak priests who speak little or no Hungarian, efforts for dissolving Hungarian Catholics while establishing new dioceses).

The author measures and introduces the impact of recent Catholic religious policy on language and language usage by analysing religious policy and history.